

Misc. 6° Q.

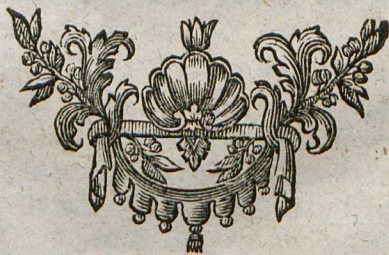
Kat. Misc. I, 63.

DISSERTATIO THEOLOGICA 2.
DE
DICTIS
SCRIPTURAE SACRAE
PROBANTIBVS

QVAM
PRAESIDE
SIGISMUNDO IACOBO BAUMGARTEN,
S. S. THEOL. D. ET PROF. PVBL. ORDIN.
IN ACADEMIA FRIDERICIANA
AD D. NOVEMBR. A. S. R. CIO IOCCCXXXV.
PVBLICO ERVDITORVM EXAMINI SVBIECIT
MATTHIAS DRVDE
HALBERSTADIENSIS
S. S. THEOL. CVLTOR.

HALAE MAGDEBVRGICAE,
LITTERIS HENDELIANIS, 1749. (4)

IN THEATRO THEOLOGICO

DE

DIGITIS

SORBITIVAE SACRAE

PROPTER

CAUSAM

SCRIPSISSIMO IACOBO HANMARTEN

ET ALIIS

IN ACADEMIA THEOLOGICA

ET UNIVERSITATE

THEOLOGICA

MARTINIANA

SCRIPTIS

ET

THEO. LUTHER.

LECTOR BENEVOLE.

Postquam nonnullae disputationes sub praesidio meo habitae iterum prodire coeperunt, primae editionis exemplis breui tempore distractis, saepius me conuenit librarius, qui huic operae impensas fert, rogatum, vt vnā alteramue accessionibus amplificarem. Obtemperauī voluntati viri honesti, atque hanc inprimis de *Dictis Scripturae Sacrae probantibus* dissertationem nouis obseruationibus illustrandam sumsi: et quod ex virorum, quorum auctoritatem plurimi facio, iudiciis, multorumque desiderio nouam eius editionem flagitantium intellexi, plerisque non displicuisse operam

A 2 in

in ea scribenda collocatam; et quod in hac
 commentatione, quam retractando respon-
 dentis admodum reuerendi elaborationem
 meam pene effeci, plus mihi licere existima-
 ui, quam in aliis disputationibus, quibus vl-
 timam duntaxat limam admoui, quas sine
 vlla mutatione denuo prodire malui, quam
 mihi vindicare. Neque tamen, vt quod
 res est fatear, multa sunt, quae adieci, ne-
 que forte tanti aestimanda, vt in ea augen-
 da operae pretium fecisse videri possim.
 Quae pristinas meditationes relegenti pri-
 mum obuia fiebant, lucem tamen affutura
 olim dictis et cum illis proxime connexa, in
 chartam conieci. Ea studio praeterii,
 quae nouam plane et longiorem tractatio-
 nem requirebant, satius esse arbitratus, vt
 licet aucta aliquantum eadem tamen ma-
 neret, quam noua penitus et alia euaderet
 disputatio. Pluribus TE non morabor,
Lector amice! Prout TIBI videbitur, his vte-
 re in rem tuam, aut limatiora praesta.
 Vale. Ex Fridericiana d. VI. Id. April. anni
 clo 10cc xxxviii.

PRO-

PROOEMIUM.

Vanti referat rei Christianae et solidioris cognitionis theologiae *veritates diuinas ex suis fontibus deriuari* legitime, et adaequato principio niti, firmissimo scripturae sacrae fundamento superstructas, rerum sacrarum vel leuiter gnarum ignorare arbitramur neminem. Historia rerum gestarum testis exceptione maior satis superque demonstrat, praeclare tam diu cultam fuisse theologiam, quam diu intemeratum viguit inter Christianos scripturae sacrae studium, idque religiose obseruarunt doctores, quod grauiter edixisse *PETRYM* refert *CLEMENS* Alexandr. lib. VI. *Stromat.* vt *ἀνδρῶν ἀρετῆς γρηγοῦς*, nihil sine scriptura eiusque testimonio proferrent vnam, ex eo autem tempore insigne detrimentum cepisse, et omnis certitudinis iacturam fecisse, ex quo posthabitis diuinis litteris hominum sententiae in locum oraculorum diuinorum suffectae, probationum vices sustinuerunt, atque tunc demum ad pristinum florem rediisse, sibiue redditam fuisse theologiam, quum solae litterae diuinae rerum ad Deum et aeternam salutem pertinentium fidem facere denuo coeperunt: immo vt omnia paucis dicamus, easdem fuisse stantis et cadentis

verae theologiae cum scripturae sacrae studio vicissitudines. Duplici autem ratione plerosque hanc veritque in sacris legem migrasse deprehendimus, ut nonnulli scripturae sacrae usum in probationibus veritatum sacrarum omnino sustulerint, alii contra, scripturam ad probandum adhibuerint quidem, inepte tamen, cum incredibili veri sensus verborum allegatorum contorsione: quorum vtri grauius peccauerint, et magis tam in scripturam quam theologiam iniurii fuerint, est diiudicatu sane difficillimum. Qui priorem negligendi scripturam errorem errant, ni toti fallimur, fidem suam suspectam reddunt, nec nisi mirifice incautos et de certa diuinæ voluntatis cognitione parum sollicitos in transuersum agunt; qui posteriori vitio laborant non excusatius peccant, sed eo grauioris criminis accusandi sunt, quo certiore incerti suspicionem ipsi scripturae sacrae faciunt, omniaque incerta reddunt. Inter Iudaeos dudum inualuit illa ineptiendi consuetudo, ut scripturas excitent ad sententias, figmenta et nugae saepe aniles confirmandas, quae si contuleris cum sententia probanda, Oedipum esse sine dubio desideraturus. Patrum nonnulli, inprimis qui post ORIGENEM scripturam sacram in allegorias transformarunt, ab hoc vitio propius absuerunt, & quo longius a vero sensu sacrarum litterarum inuestigando recesserunt, eo infelicius theologiam tractarunt. In peius iuerunt scholastici, qui hunc neglectum scripturae sacrae mirifice auerunt, tantum absuit ut minuerent. Non intellexerunt acutissimi homines, destitui fundamento theologiam ex scriptura deriuandam, si verba nihil minus quam sententiam probandam complexa, ad fidem producendam

dam euocantur. Quae vestigia Pontificii non solum in scholastica rerum sacrarum tractatione premunt, sed in litteris publicis, decretis Conciliorum et Pontificum Bullis, a quibus humani quid alienissimum esse arbitrantur, scripturae sententias ita frequenter producant, ut commentario, immo augure et haruspice opus sit ad probationem perspiciendam. Verum ne mala nostra dissimulemus, nondum nostratum libri hoc malo carent, licet reſtiora profiteamur, eo certe minus excusabiles, si nobiscum ipsi pugnamus, & dum scripturam sequi per omnia videri volumus, nostras saepe sententias scripturae sacrae verbis et dictis male congeſtis, vestimus. Non solum sermones plerique pro concione sacra habiti sciant his probationibus, quae si curatius examinantur, nil nisi accommodationes sunt, ut in formulam ceſſerint probationes homileticae, verum et ipsa systemata satis multa his vitiosis probationibus reſerta sunt. De quo insigni naeuo iure suo conqueritur Vener. IO. GOTTL. PFEIFFERVS in Praefatione ad *Christoph. Scheibleri Aurifodinam theolog.* Exinde autem si non ortum traxit, incrementum certe cepit hoc malum, quod plerique aut ignorant aut minus cogitant, quid sit *probatio scripturaria*, et quae ad dictum probans necessario requirantur. Quamobrem operae pretium facturi nobis videmur, si specimen academicum edituri, haec requisita disquirenda sumamus paullo curatius. Quod argumentum ita tractabimus, ut primum *generalia quaedam huc pertinentia* discutiamus, deinde *ipsam naturam dictorum probantium* explicemus, et tandem *nonnulla ex tractatione deriuemus* scitu non indigna.

§. I.

§. I.

SI omnis nostrae cognitionis originem inuestigamus, tres eius fontes deprehendimus, vnde quidquid repraesentationum et doctrinae habemus fluit, *sensationem, rationem et testimonium*. Quae ex primo derivantur fonte ea *experiri*, quae ex secundo veniunt ea *scire*, quae ex tertio tandem manant ea *credere* dicimur. Indigent huius cognitionis nostrae principia mutua ope sibi inuicem ferenda, & eo quidem ordine, quo hic ponuntur, vt omne testimonium ratione fundetur, omne autem rationis iudicium in sensationes vltimo resoluarur. Sicut *prima* experientiae, et *tertia* fidei via ad cognoscendas res existentes earumque mutationes peruenimus, prima quidem ad cognitionem immediatè nobiscum connexorum, tertia autem ad notitiam eorum quae vel loco vel tempore longius a nobis absunt, ita media *rationis* via ad rerum essentiam, quae possibiles sunt, deducimur. Quo quis feliciter triplicem hanc inuestigandi omnia viam coniungit, eo certe non amplior solum et vberior, verum etiam distinctior et certior erit eius cognitio, vt contra quotiescunque in fausto omine ea diuelluntur, quae DEVS coniunctissima esse voluit, ignorantia et certissimus error enascitur.

Possunt facile tria haec principia ad duo reduci, si testimonium et experientia ad sensationem referatur, aut sensationis propriae et alienae conceptus coniunguntur. Quidquid nonnulli de ideis innatis statuerunt, hic non examinabimus. Si vel verissima forent ea omnia facile ad sensationem internam reduci possent, ratione tamen non exclusa. Antiquus quorundam canon: *nihil esse in intellectu, quod non fuerit in sensibus*, ex iis, quae dicta fuerunt, intelligendus & limitandus est, vbi verus omnino deprehendetur.

§. II.

§. II.

Probare () propositiōem dicimur, si ex positis aliis illam deducimus seu ratiocinando concludimus, quae posita illi cuius caussa instituitur probatio, debent esse notiora et certiora seu euidentiora, quam ob rem in analysi rationum reddendarum regressu diuerso opus est, vel longiore vel breuiore, ad prima cognitionis principia, prout ea, quae proxime cum illis cohaerent minus magis certa alicui sunt et ut ralia supponuntur. (**)* Pro diuerso argumento seu obiecto omnis quidem probatio debet esse diuersa, hoc est, principio ad eius cognitionem destinato et a sapientissimo DEO ordinato conueniens, sibi ipsi homogenea, (***) formalis tamen eius ratio per omnes cognitionis species vna semper est et eadem, ut syllogismo vel vno vel pluribus constet.

(*) Malum probationis hic quam demonstrationis voce uti; quia latior est, et ad veritates probabiles atque opiniones simul pertinet, quum posterior ad solas certas referatur per usum.

(**) In confusa cognitione producenda breui labore per saltus probatio propositionis a principiis suis satis remotae instituitur, quo distinctior autem fieri debeat in homine exigua instructo cognitione, eo longius iter est et difficilius ad conuictionem probationibus efficiendam. In hominibus vero nonnullarum doctrinarum scientia iam instructis, alias nouas connexas edocendis de iisque conuincendis, breuioribus esse licet, et ea supponere quae illis extra dubitationem posita sunt. Vnde consequitur, *primum* ut prudentia et sollicita consideratione opus sit in doctrinaliis demonstranda, quod semper hominibus quibus demonstratio proxime destinatur fieri debet conuenientissime et *materialiter* seu ratione doctrinarum principiorumque habita, et *formaliter* ratione argumentationum adhibendarum, quae enthymematicae magis institui & breuius contrahi possunt, sine formidine saltus, apud ratiocinandi peritos et exercitatos, quam ab illo habitu destitutos: *deinde* ut eadem demonstratio legitima, quae

quae per se gradus certitudinis absolutae non admittit, ad homines conuincendos relata, gradibus mirifice variet, eamque ob rem vni sufficiat, alteri minus; huic abundet, illi deficiat, Quod vtrumque ad apodixin biblicam recte instituendam et diiudicandam multum facit.

(***) Sic et turpiter satis sine suo excidunt et alios fallunt, qui quae sciri possunt et debent auctoritate testimoniorum euincere satagunt, eorum quae remotissima sunt, nec propiora fieri possunt sensationem desiderant, aut res existentes eorumque mutationes ex notionibus earundem deriuant. In factis et existentibus sensu aut testimonio, in essentia disquirenda ratione opus est.

§. III.

Testimonio probare est propositionem deriuare ex alterius significatione sensationis suae. In omni testimonio, imprimis si in litteras relatum est, duobus ad minimum syllogisticis opus est: *vno*, cuius maior complectatur requisita legitimi testimonii, *minor* subsumat praesentiam requisitorum: *altero*, cuius *maiori* contineatur sufficientia legitimi testimonii ad propositionis quam continet probationem, *minori* subsumatur sensus testimonii seu propositio, quae confirmetur testimonio. Vnde apparet, ad testimonium, scriptum imprimis, non sufficere, vt euincatur esse illud fide dignum, verum requiri, vt extra dubium ponatur, hunc quem testimonio tribuimus esse sensum eius non solum possibilem sed etiam verum, fini et intentioni loquentis aut scribentis conformem.

Possunt hi syllogismi alio ordine poni, vt prior excipiat posteriorem, non frustra tamen hoc ordine eos posuimus, vt appareat supponi iam priorem si de posteriori cogitatur, quo opus non est nisi prior ante confectus sit, licet nonnunquam accidat, vt ad prioris examen sensu testimonii iam opus sit. Prior syllogismus in demonstratione biblica apud illos omitti potest, qui de sacrarum litterarum diuinitate conuicti sunt, apud alios sine conuictionis

uidionis detrimento non praeterit. Posteriori omnibus in vniuersum opus est, vt adeo examinis via, quae ad ipsam illam conuictionem aequae supponitur, in excitatione oraculorum diuinorum ad fidem faciendam non praeccludatur.

§. III.

Scripturam sacram vocamus complexum librorum, quos Iudaei et Christiani pro diuina reuelatione agnoscunt. ()*
 Qui metonymica in ipsis sacris litteris obuia denominatione *scriptura*, atque ob argumentum, originem et finem *sacrae* appellatur. Frequentius in plurali numero illa vox occurrit vt *γενεσις* commemorentur, *Matth. XXII, 29. XXI, 42. Iob. V, 39.* et cum epithero *Rom. I, 2. 2 Tim. III, 15.* nonnunquam tamen et singularis adhibetur numerus, e. gr. *2 Tim. III, 16. Iob. II, 22. Galat. III, 30.* vbi tamen vt in plerisque aliis locis vnum aliquod dictum scripturae sic vocatur. Soller eadem *βιβλος* et *βιβλια* nominari, liber singularis, ob eminentiam hoc nomine dignissimus. (**)

(*) Nominalis duntaxat est definitio, quae pro instituto iam sufficit. Figendus enim tantum est vocis significatus, qui per has notas satis determinatur, ita vt apocrypha scripta excludantur, quae ad scripturam non pertinent, licet ob multiplicem usum vno plerumque cum scriptura volumine comprehendantur.

(**) Satis antiqua est illa denominatio, conf. IOH. CASP. SVICERÏ Thef. Eccles. sub voce *βιβλος*: derivatur a nonnullis ex *2 Tim. III, 13.* vbi PAVLLVS *βιβλια* sibi adferri a Timotheo iussit conf. cel. CHRISTOPH. AVG. HEVMANNVS in *Poeciles* tom. I. lib. III, p. 414. posset etiam ex antiqua consuetudine denominandi libros a primis verbis, formula aut voce auspicali deduci, vt noui instrumenti libri primum, deinde omnis scriptura *βιβλος* vocentur ab initiali voce Matthaei, qui a prima canonis collectione primum locum occupauit.

§. V.

Scriptura sacra continet diuinam reuelationem et a Deo inspirata est. Vtraque propositio vt lemma dogmaticum hic supponitur, cuius demonstratione in systeraribus et peculiariibus libris satis suscepit hic superfedemus. (*) Potest autem prius theorema ita commode euinci, vt primum characteres diuinæ reuelationis ex theologia naturali assumantur, qui ad hos quatuor redeunt, vt nihil falsi contineat; vt cum naturali cognitione DEI conueniat; vt eandem superer; vt effectus supernaturales, qui infinitam causam requirunt, habeat connexos, miracula, vaticinia cer. quorsum et internum Spiritus sancti testimonium pertinet: deinde indubia horum characterum praesentia in hoc libro ostendatur. Quod si euictum est, alterum theorema, (***) eandem scripturam θεόπνευστον esse facilius demonstratur, quod tunc ex ipso earundem testimonio probari potest. 2 Tim. III, 16. 2 Petr. I, 21. (***)

(*) Ex recentioribus hanc prouinciam exornarunt IAC. ABBADIE de verit. et certit. relig. christianae. GOTTER, OLEARIVS in demonstratione Iesum esse Messiam LAMP. GEDICKE in primis veritatibus, S. R. IOACH. LANGE in causa Dei tom. II. S. R. IOH. GUST. REINBECK, in medit. ad August. Confess. tom. I sect. II. celeb. SAM. CHRISTI. HOLMAN. in dem. de DEO et script. sacr. doctiss. CARL. CHRISTI. RESTEL in demonstratione originis, veritatis et diuinitatis sacr. script. vol duob. IOH. TILLOTSON in sermonibus XI. a CXXXX. ad CXCH. vol. III. operum ipsius, et HVMPHR. DITTON. in veritate relig. christianae ex resurrectione Iesu.

(**) Non ita coincidunt hae propositiones, vt pro vna haberi possint, nondum enim exinde, quod reuelatio seu manifestatio immediata veritatum natura ignorarum huic libro insit, sequitur, vt ille liber totus a DEO suggestus sit, quod posterius eam ob causam seorsim probandum est.

(***) La.

(***) Latior in scriptura est *θεοπνευστα* quam reuelatio, in iis tantum, quae ignota ante fuerunt, reuelatione opus fuit, reliqua tamen inspirata et suggesta fuerunt a DEO. Non igitur reciprocari possunt hae propositiones, vt sicut omnia reuelata inspirata sunt, ita etiam omnia inspirata sint reuelata. Eadem ratione etiam differt, verborum prolatio ex *θεοπνευστα*, et eorundem consignatio litteris facta *θεοπνευστος*: sic sermones Iobi, Regum Israelis & Iudae, discipulorum Christi, quos viuo Domino suo habuerunt, non *θεοπνευστοι* fuerunt, seu ex inspiratione prolati, ex inspiratione tamen in litteras relati per viros sanctos: sermones Apostolorum publici post Spiritum sanctum iis collatum, et scripta ipsorum ex *θεοπνευστα* prolata fuerunt: illa formaliter tantum *θεοπνευστα*, haec materialiter & formaliter simul inspirata dici possunt. conf IOH. MVSÆI *Vindicias theologorum Ienensium* loc. I. quaest. VI.

§. VI.

*Hanc scripturam, vt a viris diuinis in litteras relata est, integram et incorruptam habemus, vt certo nobis hodie constet textum sacrum eadem lingua et iisdem vocibus, quibus eum legimus, ab hominibus sacris consignatum fuisse, atque intemeratum sine vniuersali codicum eiusdem corruptione ad nos transiisse. Nisi illibata haec integritas textus, non vnius alicuius codicis, qualem nos habere omnino negamus, sed plurium et omnium codicum inter se collatorum, extra dubium ponitur, nulla ex scripturae sacrae testimonio certitudo exspectari potest. Requiritur autem ad hanc probationem *ἀνθερωπότης* nostri textus praeter examen scripturae, qualem iam habemus, ad illos characteres diuinae originis (§. V.) instituendum, argumenta historica et testimonium ecclesiae. Nam quum haec disquisitio quaestio facti sit, probatione critica et historica carere nequit.*

Vberius haec discussit accuratissimus IOH. MUSAEVUS in *Introductione in theologiam* part. II. cap. VII. §. V. VI. et in *Vindiciis Theologorum Ienensium* loc. I. quaest. I--III. Qui diuinitatem scripturae sacrae vindicatum iuerunt, plerique et hanc simul integritatem eius probandam susceperunt, quorum indicem, §. V. dedimus. Conferendi sunt & qui de variantibus scripturae sacrae lectionibus commentantur, doctissimus inprimis IOH. ALB. BENGELIVS in *Introduction. ad lectionis varietatem* Nou. Test. Graeco subiuncta: & qui contra Pontificios de script. sacra disputarunt.

§. VII.

Consequitur exinde, vt *scriptura sacra sit non certa solum, verum et infallibilis et auctoritas* omni fide dignissima. Adeo id necessario cum antecedentibus cohaeret, vt nemo vnquam de eo dubitauerit, qui non eadem diuinam reuelationem contineri negauit antea, aut *θεοπνευστων* eius in dubium vocauit, aut corruptionem vniuersalem librorum sacrorum finxit. Nam si scriptura DEVM auctorem habet infinita omniscientia, suprema in homines benignitate, incredibili sapientia, sanctissimo veri bonique amore praeditum, non solum non fallit sed nec fallere potest seu necessario certa est, vt vltiore probatione eius effata non indigeant, verum per se assensum indubium mereantur, et postulent. Possunt quidem multae propositiones scripturae aliunde etiam probari et demonstrari, quum et historiae sacrae fides testimoniis aliunde desumptis omnino confirmatur, et DEO omnem theologiam naturalem in litteras sacras simul referre, et cum reuelatione coniungere visum fuit: sed quatenus creduntur, vltiore confirmatione opus est. (*) Referenda est haec *αυτοπιστια* ad ipsas simul propositiones de essentiis rerum, earum tamen proxime quae ad DEVM ordinemque salutis hominibus ipso finituris ingrediendum per-

pertinent, in quo diuinum testimonium alia quaeuis longissime antecellit, vt omnis rationis defectum abundantissime suppleat, et vices demonstrationis accuratissimae sustineat. Nam quum intellectus DEI infinitus sit fons essentiarum omnium, easque omnes distinctissime perspiciat, vt nulla in ipsum cadat cognitio a posteriore, licet ea omnis simul sit intuitiua, nullus dubitandi locus relinquatur in testimonio DEI infallibili. (**)

(*) Neutiquam haec eo trahenda sunt, vt omnem disquisitionem propositionum in scriptura sacra obuiarum, et veritatis earumdem sine detrimento negligi posse putemus: nam praeter demonstrationem hermeneuticam veri sensus verborum scripturae, ipsarum nonnunquam veritatum et propositionum examen a priori suscipiendum est ita, vt si quae iniqua, absorta & contradictoria iis inesse quibusdam perperam videantur, eorundem conuenientia cum veritatibus indubiis naturalibus ostendatur, has saltem illis omnino non repugnare euincatur, ne aut ipsa scriptura, diuina non esse, aut explicatio proposita fundamento carere videatur. Nihilo secius diuinæ fidei harum propositionum per eiusmodi illarum probationem nihil accedit certitudini, quam ex solo testimonio scripturae habent, licet per eius absentiam et neglectum nonnunquam aliquid ipsis decedere possit certitudinis hermeneuticae.

(**) Prorsus haec iis non repugnant, quae §. I. & III. de testimonio posuimus: hominum enim testimonium eam ob causam ad rerum essentias extendi non potest, quia sensatio eo non pertinet, in abstrahendo autem vniuersales notiones ex iudiciis intuitiuis, et ratiocinando ex iisdem, nemo ab erroris periculo penitus immunis est, atque adeo assensura postulare a quoquam potest, sine praecio ratiocinationum legitime factarum examine. Quae apud DEVM se habent diuersissime, in quem nulla ratiocinandi necessitas cadit, et cuius testimonia de essentiis etiam, intuitiuis iudiciis fundantur.

§. VIII.

§. VIII.

Scriptura sacra destinata est ad hominem cum DEO coniungendum, atque adeo erudiendum conuincendumque de necessitate et ratione redeundi ad DEVM expiatione Christi sibi conciliatum, eumque rite colendi. () Potest hoc theorema dogmaticum ex ipsa necessitate reuelationis immediatae diuinitus factae, diuinisque attributis demonstrari, neque minus ex euidentissimis ipsius scripturae sacrae oraculis, ex quibus omnium certissime de eiusdem destinatione et fine constat. 2 Tim. III, 15. 16. 17. Rom. XV, 4. Luc. XVI, 29. 31. Actor. XVIII, 24-28. XVII, u. (**)* Vnde simul de sufficientia sacrarum litterarum seu perfectione ad hunc finem suum certiores fieri debemus.

- (*) Non excludimus hac mentione institutionis et conuictionis, efficaciam scripturae sacrae supernaturalem, quae non solum ad voluntatem flectendam, verum etiam ad ipsam conuictionem hanc omnino requiritur, atque ipsi indubie inest.
- (**) Facile hinc intelligitur, iniurios esse in scripturam sacram eaque abuti, licet eius venerationem praetendant, qui pansophiam et encyclopaediam omnium scientiarum in illis desiderant, aut rerum naturalium scientiam ex illis deriuare satagunt: quum vel in fine earundem constituendo, vel in medijs ad finem suum destinati diiudicatione et applicatione homogenea falli eos necesse sit. Licet enim in naturalibus aequae ac spiritualibus diuinisque rebus scripturam sacram infallibilem esse certo sciamus, neque vnquam vulgi errores suos fecisse existimemus: negari tamen non potest, phaenomena naturae optice nonnunquam proponi & qualia intuentibus esse videntur atque apparent, eoque tempore esse statuebantur, quod finis necessarius ita exigebat, quum vel intelligi minus potuisset vel falsi suspensionem facere, si ab illa loquendi ratione discessisset. Quam obrem a recto aberraret, qui propriam lunae lucem vindicaturus ad *Genes.*
I, 16.

I, 16. prouocaret, aut ex *Luc. X, 34.* negatum iret, melius vulnera iam tractari posse quam vino et oleo infuso.

§. VIII.

Scriptura sacra est adaequatum cognoscendi principium in theologia strictius sumta, et vnicus fons probationis theologiae. *Theologiae* terminus per deriuationem latioris quidem significationis est, vt omnem de DEO doctrinam indicet: per vsum tamen sola posita significat eminenter doctrinam de DEO nostraque cum eo coniunctione ex *scriptura sacra*. (*) Si cui circulum hic committere videamur, is cogitet ex vnanimi omnium, qui hac voce sensu a philosophia distincto, vtuntur, confessione, intelligi eadem complexum credendorum de DEO. (**). Quum igitur credenda nitantur testimonio (§. I.) scripturae autem testimonium sit infallibile (§. VII) sequitur, theologiam, si certa esse debeat, ex scriptura desumendam esse, et illud demum vocandum esse theologicum, quod eadem nitatur: nisi quis aliud praeter diuinum testimonium pro infallibili habere, aut praeter scripturam aliud inter homines statuere testimonium diuinum voluerit. (***)

(*) De specialiori vocis significatione conf. IOH. OWENI *theologumena* lib. I. cap. I--III. et IOH. MVSÆI *Introducl. in Theolog.* p. I. cap. I.

(**) Etiam si haec propositio vel pro hypothesis tantum habeatur, nihil inde infirmior euadit sequens tractatio, quae tunc hypothetice vera est: vt quoties testimonio scripturae aliquid probatur, toties dicta huic fini destinata his requisitis necessariis gaudere debeant. Credendorum voce hic latius et formaliter vtimur, vt agenda seu doctrinam officiorum simul comprehendat, et iis opponatur tantum, quae sentiri et sciri possunt.

(***) Potest eius probatio et ex fine scripturae desumi, qui alius profecto fuisse nequit, quam vt homines de suo ad DEVM reditu

per Christum, et ordine salutis ineundo certiores fierent, atque in eundem perducerentur: et ex grauissima Dei *Ies. VIII, 19, 20.* atque Christi *Iob. V, 39.* pronunciata sententia, et ex praxi tam Christi quam Apostolorum, apud homines de eius diuinitate conuictos, omnes de rebus diuinis quaestiones ad eiusdem diuinationem referentium. Vocamur nos Christiani a Muhammede et eius affectis Populus scripturae seu scripturarii, ob hanc doctrinae, quam amplectimur, ex scriptura sacra deriuationem, cuius denominationis non est cur nos pudeat.

§. X.

Dictum probans scripturae sacrae vocamus sententiam eiusdem, ex qua propositio ad doctrinam de ordine salutis pertinens deriuari potest. ()* Restringimus significationem termini ad probationes doctrinales et theologicas, ut a philologicis et historicis probationibus easdem distinguamus, ad quas omnes scripturae sacrae sententias pertinere fatemur, qui tamen easdem omnes ad probationes theologicas sufficere negamus, ut sequentia docebunt. (**). Si illorum ordines constituuntur pro graduum diuersitate, qua magis vel minus ad hunc finem apta sunt, primi ordinis dicta vocantur *classica, (***)* et praecipuae *sedes doctrinarum.*

(*) Differunt per hanc definitionem *dicta probantia* ab *illustrantibus*, quibus veritates ad ordinem salutis pertinentes per exempla, similitudines & contraria clariora reddantur, seu quae de doctrina, ad cuius illustrationem proferuntur, ex fine et intentione proprie non agunt, interueniente tamen analogia & similitudine ad illam accommodantur ex canone certissimo: eorundem, similitium, aequalium et oppositorum eandem, similem, aequalem, et oppositam esse rationem. Non solum cognitionem efficiunt clariorem eiusmodi dicta, verum certiores quoque, si legitime adhibeantur, vnde et secundariae probationes vocari possunt.

(**) *Philologicae* allegationes scripturae sacrae fiunt ad vocum significationem.

fications et locutionum proprietates demonstrandas, ad quas omnia illius loca idonea sunt, et longe aptiora quam apocryphorum et profanorum auctorum loca: sicut et in ipso scripturae sacrae parallelismo verbali exempla ex eodem libro, quem interpretamur, aliis saltem eiusdem scriptoris diuini libris desumpta, illis praeferenda sunt, quae ex aliorum scriptorum sacrorum libris petuntur. *Historicae* probationes hic sensu latiore sumuntur, ut non solum narrationes rerum ab hominibus gestarum, eo nomine intelligantur, verum etiam relationes opinionum sententiarumque humanarum. Ipsae tamen hae allegationes historicae ad fidem rei gestae faciendam productae mediatam doctrinarum probationem nonnunquam sufficiunt: quum exempli gratia ex illis locis, quibus Apostolorum miracula perhibentur aut disputationes habitae et curae de aliorum salute proponuntur, deriuare possumus tam diuinitus eosdem missos fuisse quam quid ipsos imitaturis factu opus sit. De qua probatione tamen remotiore et mediata hic sermo est, sic dictorum probantium rationes inuestigamus. Requirit vero curam admodum sollicitam, ne in ea fallamur, ea omnia reputando legitima et necessaria absolute, quae sub certis circumstantiis tantum ita comparata fuerunt, aut ad peculiare & indiuiduum determinationes virorum in literis diuinis propositorum pertinuerunt, non temere ad exemplum aut normam pertrahenda.

(***) Postquam Romani ciues per censum in ordines relati fuerunt, et eorum aliquot classes constitutae, praeter infimam plebem, quae opibus omnino destituta, capite censos, aerarios & proletarios homines complectebatur, omnes qui in aliqua classe erant, locupletes, vocabantur *classici*, atque ad testimonium euocari poterant. Strictiori autem et frequentiori sensu illi tantum, qui ad primam classem pertinebant et CXXV. millia aeris et supra censi erant, *classici* dicebantur. Quia hi reliquos ciues dignitate, auctoritate et fide in testimoniis ferendis superabant, GELLIVS LVIII. 8. scriptores Latinos praestantissimos vocauit *classicos*, vnde vox vltius translata fuit ad testimonia scripturae sacrae primaria.

§. XI.

Si ex iis, quae hactenus disputauimus, ipsa requisita doctorum probantium constitui debent, primum est, *ut desumantur ex libro canonico*, seu ex scripto, quod in ciuitate DEI pro diuino semper habitum sit, et internis characteribus diuinae originis atque inspirationis gaudeat. Quidquid enim librorum ita comparatum non est, ad scripturam sacram non pertinet, nec nisi inepte satis pro testimonio diuino habetur. Testimoniis Apocryphorum librorum, in primis illorum veteris Testamenti, quos ecclesiasticos vocamus, non omnem fidem denegamus, multum valent ad probationes historicas, ut alii antiqui scriptores, doctrinas etiam, quas proponunt, eo tempore quo scripti fuerunt pro veris habitas fuisse comprobant, faciunt tamen ad fidem solum humanam et probabilem producendam, nec inde sequitur, ut ipsa doctrina vera sit.

Possunt probationes κατ' ἀνθρώπων et hypotheticae ex apocryphis libris desumi, iis certe quos Pontificii pro diuinis et canonicis habent, ut vbi opus sit eosdem urgeamus testimoniis horum librorum, ad sententiam controuersam, cui probandae adhibentur, concedendam, aut diuinitatem his ipsis libris denegandam. De reliquo usu apocryphorum conf. IOH. GEORG. HENCKE in *dissert. de Apocryphis*. Excludimus etiam hoc requisito ex dictis probantibus traditiones, sermones DEI & virorum Θεοπνεύτων ore propagatos, et sero demum in litteras relatus, quales bene multos exhibet ex patrum scriptis studiose conquisitos IOH. ALB. FABRICIUS in *codice apocryphorum Nou. Test.*

§. XII.

Secundum requisitum est, *ut dictum probans ex textu authentico desumatur*, seu in lingua originali adhibearur. Nam quum nullam habeamus versionem scripturae Θεό-

πνευ-

πνευματος ab errore penitus liberam, non potest aequalis certitudinis censerī vlla translatio cum ipso textu, saltem non nisi supposita eiusdem conuenientia cum textu, idonea est ad testimonium ferendum.

Notior est et longior controuersia, quae nobis cum Pontificiis intercedit, de authentia et auctoritate versionis vulgatae, quam et hic discutatur, conf. inprimis IOH. AD. SCHERZERS in *Antibel-larmino* disp. II. thes. VII. Habent tamen versiones, praeter usum exegeticum, aliquam vim testimonii humani ad probationes doctrinarum ipsius coetus sacri a quo confectae et receptae sunt, quod de paraphrasibus Chaldaicis in controuersis Iudaeorum aliisque quam certissimum est.

§. XIII.

Tertium requisitum est, *vt dictum probans sit certae et indubiae lectionis*: quo si caret, ad textum authenticum non certo pertinet, atque ad testimonium diuinum infallibile, ineprum est. Debet eam ob causam in dictis, quorum diuersa est lectio, id ante omnia extra dubium poni, pertinere locum quaestionis ad textum originalem, esse eundem sic legendum vti allegatur nec aliter, ob consensum codicum, versionum et antiquarum allegationum. Ita sane testimonium si quod aliud classicum et primarium de trinitate, *1 Iob. V, 7.* non ante produci potest legitime, quam a suspitione glossematis liberetur, quod praeter FRIED. ERNEST. KETNERVM cum dexteritate et fide summa suscepit IOH. ALB. BENGELIVS in *apparatu critico ad Nou. Test. Graec.*

In tanta diuersarum lectionum varietate benignissimum Numen sufficienti certitudini praecipuarum doctrinarum ita prospexit, vt omnes, quae alicuius momenti sunt, ex locis certis, indubii, lectionis nunquam sollicitatae aut de authentia suspectae, satis luculenter probari queant.

§. XIII.

Quartum requisitum in eo consistit, *vt dictum probans sit sermo ipsius DEI, Christi, aut viri Θεοσπένου*, prophetae vel apostoli ex inspiratione loquentis. Reliqua hominum dicta in scriptura sacra obuia per testimonium quidem diuinum nobis innotescunt, vt fide diuina et infallibili credamus, ea ira vere gesta et pronunciata fuisse, vti testimonio diuino continentur, nequaquam tamen ipsa aliquod DEI testimonium continent, atque ad fidem diuinam plane non sufficiunt. Eriam si de alicuius humanae sententiae in sacris litteris occurrentis veritate satis aliunde constet, ad probandam doctrinae certitudinem nihil valet. Sic longe verissima sunt, quae *Iob. VIII, 31.* homo Christi beneficio visui restitutus edixit de precibus profanorum non auditis, sed ob alia certiora ipsius DEI oracula, quibus Prophetae omnes referti sunt: neque ex verbis *Luc. XXIII, 19.* demonstrari potest Christi prophetica dignitas, licet probationem historicam de miraculis Christi, atque adeo ad mediatam demonstrationem diuinae eiusdem missionis sufficiat.

Posset exemplum Christi huic regulae contrarium videri, qui *Matth. XVIII, 5.* Adamum testem et arbitrum excitauit sententiae suae et doctrinae de coniugio. Verum salua res est, si omnia bene considerantur. Ipsa enim ratio et formula allegandi, qua Christus sapientissime vtitur, egregie regulam nostram comprobat. Nam quum Christus sententiam non vt verba Adami sed ipsius DEI allegat, quae per Adamum voluntatis diuinae, ex naturali notitia originali vel reuelatione cognitae, interpretem protulit, ipso facto eam fidem doctrinae praestitutum fuisse negat, si DEO auctore prolata non fuisset. Aliud exemplum, quod contra hoc requisitum excipi posset cum aliqua veri specie ex *1 Cor. III, 19.* sententiam nostram omnino non infirmat. Verba enim Eliphasi, quae ex *Iobi V, 12, 13.* excitantur.

excitantur, a Paulo non vt diuinum oraculum proferuntur, sed vt antiquissima sententia ab hominum memoria omnibus indubia, quae vt talis ex diuinis litteris inter omnes constare poterat, quod voce $\gamma\epsilon\gamma\epsilon\alpha\pi\tau\alpha\iota$ significatur. Cui si quis augustiorem hic significationem iret vindicatum, et principium peteret, & innumeris difficultatibus se implicaret, et repugnaret vsui biblico huius vocis, quae alibi etiam occurrit in probationibus historicis, vbi non diuina oracula sed facta, quorum fidem indubiam faciunt sacrae litterae, allegantur. conf. *1 Cor. X, 7. 2 Cor. VIII, 15. Gal. III, 22.* Neque hic locum habet confirmatio huiusmodi sermonum a DEO facta per $\Theta\epsilon\omicron\pi\tau\epsilon\upsilon\sigma\tau\omicron\upsilon$ consignationis eorundem: absit enim per sanctissimum DEVM, vt omnia ea DEO probari, et ab ipso confirmata fuisse arbitremur, quae suis narrationibus interseri curauit.

§. XV.

Quintum denique requisitum est, vt dictum probans sit certae interpretationis, cuius sensus ad probandum adhibitus vel vnice tantum possibilis sit, vel per regulas hermeneuticas excludat omnes alios. Nisi aliae interpretationes ad vnam omnes alicuius dicti praeter illam, qua nititur probatio, remoueantur, parum certitudinis producet dictum, de cuius sensu dubii, de alia saltem interpretatione meliori non inuenienda nondum securi sumus. Non sufficit ad hanc certitudinem hermeneuticam, vt probeatur, verba dicti et scopum ex contextu aliisque determinantibus momentis cognitum admittere aliquem sensum, in se non absolum nec aliis scripturae locis contrarium, ea enim omnia tantum demonstrant, posse eiusmodi sensum ibi locum habere, a posse tamen ad esse non valet consequentia: verum id debet euinci et satis demonstrari, quidquid excogitari deum possit sensuum & interpretationum, id omne vel locum nullum

nullum habere, vel minus ipsi rationis ad veritatem inesse, quam illi sensui, quem nostrum fecimus.

Apparet exinde, quam parum illi veritatum diuinarum certitudini consulant, qui scripturam sacram ex systemate interpretantur, eius sententias tamen pro fundamentis sui systematis habent. Debent omnia scripturae sacrae loca sibi ipsis conuenienter explicari, et veritates diuinae se inuicem determinare, ne quae illarum repugnantia oriatur, non tamen ex aliquo humano libro infallibile de eo iudicium ferri potest, sed ex ipsa sedula et sollicita ad leges hermeneuticas exigenda diuinarum litterarum inuestigatione. Neque illi partibus suis faciunt satis, qui in demonstrationibus theologicis eo nonnunquam liberaliores sunt in assumendis axiomatibus biblicis ex oraculis dubii adhuc sensus, cum insigni petitione principii, quo operosiores sunt in principis rationis demonstrandis.

§. XVI.

Vbi haec quinque requisita dicti probantis adsunt, eius testimonium ad diuinam fidem sufficit, seu ratio assensus certissimi a formidine erroris liberi adest omnino sufficiens. Ita hic argumentamur ad leges in omni testimonio adhibendas (§. III.) Quidquid ipse DEVS infallibilis asserit, id infallibile et longe certissimum est. Atqui quidquid scriptura sacra asserit, id DEVS ipse asserit. (§. V. VI.) Ergo quidquid scriptura sacra asserit, certissimum est. Quidquid scriptura asserit DEVM pronunciaſſe, illud certo pronuntianit et verissimum est. Hoc vel illud testimonium certo desumptum est ex scriptura sacra (§. X. XI. XII.) et in eadem sermo DEI esse perhibetur (§. XIII.) ergo quidquid certo continetur eodem, est verissimum. Atqui haec vel illa sententia certo continetur eodem (§. XIII.) ergo est illa sententia verissima et infallibilis.

§. XVII.

§. XVII.

Quidquid per legitimam et necessariam consequentiam ex dicti probantis sententia, seu axiomatico aliquo biblico, deducitur, aequè certum et infallibile est, ac si totidem verbis in eo contineretur. Confectaria legitima aequipollent explicite positis assertionibus scripturae sacrae: habent hoc commune veritates scripturae cum aliis omnibus cuiuscunque demum generis veritatibus, vt quae inde deriuantur, et legitime illis nituntur, minus certa non sint, hoc suo fundamento seu veritatibus, vnde fluunt. Exemplo Christi et Apostolorum id satis extra dubium ponitur, qui frequentissime hac argumentandi ratione usi sunt. *Matth. XXII, 29. cet.*

Solent Pontificii vehementer id nonnunquam vrgere, et a nobis postulare, vt omnia momenta doctrinae nostrae explicitis verbis scripturae confirmemus, et ab omni conclusione seu consequentia abstineamus. Non primus quidem hanc disputandi methodum inuenit, potissimum tamen confirmare annisus est, FRANC. VERONIVS, a quo *Veroniana* vocatur, nec non fratres WALENBVRCHII, qui methodum hanc *Augustinianam* vocarunt: quos IOH. CONR. DANHAVERVS in *polemosophia* aliiisque scriptis refutauit.

§. XVIII.

Quidquid ex duobus pluribusue dictis probantibus inter se collatis, aut dicto et veritate alia indubia, per necessariam consequentiam deducitur, non minus certum est, quam quae verbotenus dicto probante continentur. Multae doctrinae hac probatione nituntur, in qua, si recte formatur, nihil est quod desideremus, licet negari non possit, maiori hic opus esse sollicitudine et cura, quam in probationibus immediatis, aut quae per consecutaria instituuntur.

D

Possunt

Possunt hae species probationum biblicarum vocari per axiomata, confectaria, theoremata: aut immediata, mediata simplex, et composita. Conf IOH. MVLAEI disp. *an conclusiones ex una propositione reuelata & altera euidente, aut ex duabus reuelatis per euidentem consequentiam deductae sint de fide.* Ad mediatam inprimis compositam probationem omnia in vniuersum scripturae loca idonea sunt, quum historicae allegationi inferriant (§ X).

§. XVIII.

Si de dictorum probantium ordine, dignitate et gradibus diuersis iam solliciti sumus, *omne hoc negotium maiore et certiore praesentia horum requisitorum inprimis tertii, quarti, quinti inuestiganda absoluitur*, primum enim & secundum requisitum gradus non admittit (*): in tertio autem, illa loca, vbi ne vlla quidem varians lectio innotuit, illis omnino praestant, quorum genuina lectio operose nec sine difficultate euincitur: in quarto requisito, quod euidentius DEVS et Christus loquens sinitur in aliquo loco, (**): eo aptior est ad probandum: in quinto requisito maxima graduum diuersitas deprehenditur, vt quo maior certitudo interpretationis obtineatur, eo etiam firmior euadat probatio per allegati dicti interpretationem. (***). Nullo quidam requisito penitus carere potest dictum probans, quo tamen certius ei omnia insunt, eo magis probat, vbi vnum vel plura minus euidenter adsunt, minor gradus probationis efficitur.

(*) Nisi quis discrimen librorum Novi Testamenti *πρωτοκανονικῶν* et *δευτεροκανονικῶν* huc perperam pertrahere velit, aut quod nonnullis visum est, ipsius *θεοπνευσίας* gradus constituere tam respectu oeconomiae diuinae diuersae, quam argumenti etiam quod continent scripta,

(**) Pro-

(^{vv}) Prophetas veteris Testam. ex *θεοπνευστα* loquutos fuisse & sermones eorum in litteris relatos, esse sermones Spiritus sancti, satis comprobatur *Actor. XXVIII, 25. 2 Petr. I, 19. 21.* De apostolis eorumque sermonibus publicis et solemnibus idem constat ex *Matth. X, 19.* neque minus de scriptis ex *1 Cor. VII, 10. 25.* Si ab huiusmodi certitudine discefferimus, omnia reliqua hominum sacrorum dicta & sermones tam non fuerunt legitima, et post Spiritum sanctum iis collatum. Hinc efficitur, ut non solum sermones Apostolorum, quos viuo Christo antequam *θεοπνευστα* instruerentur, David, Salomo aliique extra *θεοπνευστων* positi, protulerunt, ex hoc numero dictorum probantium excludi: verum etiam illos sorundem apostolorum sermones, qui post effusionem spiritus sancti ab ipsis habiti perhibentur in historia diuina, rite examinari debeant. Sicut enim in agendo a lapsus & peccati periculo immunes non fuerunt, quod vel vnus Petri, *Galar. II, 11. cet.* exemplo indubium est, ita etiam nec sermones ipsorum omnes inspirati et diuinitus suggesti ipsis fuerunt, atque adeo nec infallibiles. Quod ad scripta tamen eorum pertrahi non potest, nisi ab ipsis scriptoribus diuinis certiores fiamus, esse nonnulla suam duntaxat humanam sententiam consilium non DEI oracula, quod *1 Cor. VII, 12. 13. 40.* factum est.

(^{vvv}) Gradus probabilitatis hermeneuticæ non omnes quidem huc pertinent, superiores tamen qui certitudinem moralem constituunt, ad quam amplectendam obligamur, in quam diuersitas multa cadit. Inprimis huc pertinet, si alicuius doctrinæ destinata et peculiaris tractatio, aut mentio obiter facta alicubi occurrat.

§. XX.

Multum dignitatis et ponderis accedit dicto probanti, per authenticum eius usum in probandis doctrinis diuinis. Nam quoties Christus et Apostoli aliquod dictum adhibuerunt ad confirmandam sententiam prolatam, toties declarant

runt haberi ab ipsis eiusmodi dictum pro probante, neque hic facile eo delabendum est, vt κατ' ἀνθρώπων ea facta esse dicamus. Magnum hoc inprimis momentum trahit in sensu mystico ad probandum adhibendo, quod non nisi prae-eunte scriptura sacra legitime fieri potest, & indubie aequa-litate rationum obseruata.

In eo igitur omnino errarunt *Grotius, Clericus*, & qui recens hos sequitur *Auctor versionis germanicae Pentateuchi Wertbemii edi-rae*, quod loca veteris Testamenti ad probandam doctrinam de Christo in Nouo Testamento a viris Θεοπνεύστοις adhibita, post-habita prorsus hac authentica allegatione interpretantur et ali-orsum trahunt.

§. XXI.

Vnum dictum probans primi ordinis et vere classicum praestat longissime multis aliis non solum alienis, sed dubiis etiam aut minoris gradus. Sicut veritatibus demonstratis nouum robur & maior certitudo in se absolute non accedit, noua demonstratione alia & diuersa a priore, ita & dogma ob dictum probans credendum, firmiter non euadit pluribus dictis probantibus cumularis. Multum valer varietas et multitudo dictorum probantium non solum in probationibus compositis, verum et in explicitis & immediatis, non vt certitudinem producant, quam singula sola non habeant, aut augeant eandem, sed vt foecundiora iudicia, & propositiones determinatiores formentur, ex quarum collatione cognitio veritatum mirifice amplificatur.

Quod in aliis argumentis veritatum locum habet, hic etiam in testimoniiis valere debet, vt negato valore dicti alicuius probantis ob euidentem defectum vnus vel plurium horum requisitorum, non statim res ipsa negetur aut negari putetur. Neque doctrina ipsa conuellitur aut negatur, si vel omnia antea pro probantibus

tibus habita oracula DEI ipsi abiudicarentur, dummodo alia dicta substituuntur aut probatio mediata sufficiatur. Nemini tamen dicti alicuius suspicionem facere licet, sine producta ratione fidei denegatae testimonio.

§. XXII.

Potest de momento doctrinarum iudicari ex numero dictorum eadem probantium, faciliore et difficiliore earundem probatione ex scriptura deriuanda. Si sapientissimum auctorem scripturae cum fine eiusdem in litteris relatae contulerimus, profecto aliter pronuntiare non possumus. Silentium Scripturae non ex absentia expliciti testimonii, verum rotali defectu virtualis et impliciti testimonii aestimandum est, et tunc eius omnino ratio habenda est, in limitibus doctrinae sacrae scribendis, eiusque diuersis ordinibus constituendis.

Longissime haec absunt ab illorum sententia, in quam Arminiani transierunt, ut eas doctrinas tantum fundamentales concedant, quae totidem verbis in scriptura, immo non nisi quae saepius in eadem occurrunt.

§. XXIII.

Omnis igitur probatio theologica requirit subsidia exegetica, philologica et logica: exegetica necessaria sunt ob requisitum quintum, philologica ob secundum inprimis et quintum, immo etiam quartum, logica autem ad omnium horum examen instituendum legitimum et ipsam interpretationem. Misere sibi suisque rebus consulunt, qui ad systematicam Theologiam subsidiis his destituti accedunt, possunt historicam cognitionem doctrinarum, quas theologi ex scriptura deriuant, consequi, veram conuictionem nequam, alienis non suis oculis videre coguntur.

Non dogmatica tantum, verum & polemica theologia incrementa caperet certissima, si ab omnibus haec obseruarentur curatius, et maior cura adhiberetur, tam in ponendis, quam examinandis dictis probantibus.

§. XXIII.

Ea igitur theologia est biblica, scripturaria, suo nomine digna, quae omnes doctrinas ex scriptura sacra legitime deriuat. Quod ut rite peragatur, necessarium est, primum ut quidquid explicite in eadem deprehenditur, ita retineatur, et axiomata biblica in theologia omnibus aliis probationibus praeferantur; deinde ut quidquid implicite et per legitimas consequentias inde deriuandum est, quam fieri potest proxime accedat ad immediatam probationem et ambages ac principia heterogenea euitentur; ut ipsa denique proponendi ratio vulgaris non phrasas solum scripturae, verum omnem docendi modum stricte obseruet.

Tam artis theologia biblica limitibus circumscribi non potest, ut omnes voces *ἀνεκφωσι* ex eadem proscribantur, propositiones ad verbum non obuiaae in scriptura excludantur, technici inprimis termini in controuersis tractandis, et esoterica doctrina penitus euitentur, quod praeter Socinianos causae suae praesidium insigne sic consecuturos, Arminiani plerique postulant. conf. CHRISTOPH. FRANCKII *Exercitatt. Antilimborchianas* Exerc. I. cap. III. Opera tamen danda est omnino, ut in omni theologia scripturae sacrae doctrinam et phrasin non migremus, sed hanc normam et regulam dogmatum et veritatum sequamur quam obseruantissime.

RESPON-

RESPONDENTI

S. P. D.

P R A E S E S.

REcte et laudabiliter agis, quod litterarum sacrarum stadium academicum, in lenensi et nostra bonarum artium sede emensus, domum iam concessurus sine publico diligentiae, et profectuum specimine plane non discedendum TIBI esse arbitraris, vt honoratissimae familiae, patriae et orbi erudito de tempore, studio et labore non male locato constet. Quam primum huius me TVI consilii certiolem fecisti, insignem ex eo voluptatem cepi, neque honesto desiderio vlla ex parte defuturus, operam meam TIBI addixi, et argumentum, in quo industriam exerceres, viriumque periculum faceres, proposui. Elaborationem, quam mihi exhibuisti diligentissime confectam, ita retractavi, vt argumento facere satis, & omnia eo digerere ordine, quo hic apparent.

Abitu-

Abiturientis festinatio, meique labores, quibus occupatissimus teneor, maiori curae et emendationi obfuerunt, sufficiet tamen, si eundem TE in ea defendenda exhibueris, quem TE cognoui in elaboranda, ad praeclararum dexteritatis TVAE documentum. Faxit DEVS O. M. vt theologiam ex his sacrarum litterarum fontibus haustam per omnem vitam sancte colas, religiose obserues, doctrina et uita exprimas studiosissime, eius felicitatem certissimam experiaris aeternum, et ciuitati DEI fructus feras amplissimos. Dedi in Fridericiana prid. Non. Nouembr. clo lxxx xxxv.

Th 135

ULB Halle

3

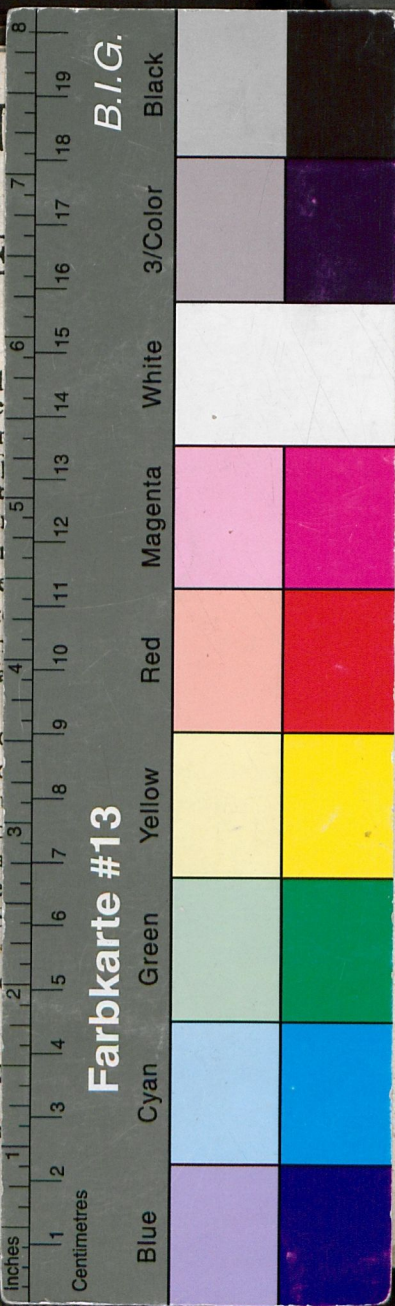
004 917 227

m. c.

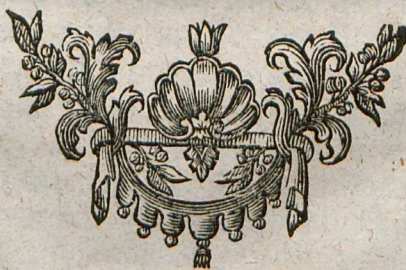

DISSERTATIO THEOLOGICA
DE
DICTIS
SCRIPTURAE SACRAE
PROBANTIBVS

QVAM
PRAESIDE
SIGISMUNDO IACOBO BAUMGARTEN,
S. S. THEOL. D. ET PROF. PVBL. ORDIN.
IN ACADEMIA FRIDERICIANA
AD D. NOVEMBR. A. S. R. CIO IOCCCXXXV.
PVBLICO ERVDITORVM EXAMINI SVBIECIT
MATTHIAS DRVDE
HALBERSTADIENSIS
S. S. THEOL. CVLTOR.

HALAE MAGDEBVRGICAE,
LITTERIS HENDELIANIS, 1749. (4)